

**ივანე გვარამიას თანამშრომლობა სტამბოლის
ქართულ საგანგებო
(გარდაცვალებიდან 100 წლისთავის გამო)**

XIX საუკუნეში სამცხე-ჯავახეთში რთული პოლიტიკური ვითარება შეიქმნა. ქართველი კათოლიკე მრევლი უმძიმეს მდგომარეობაში აღმოჩნდა მას შემდეგ, რაც 1845 წელს კათოლიკე მისიონერები საბოლოოდ გააძევეს საქართველოდან და მღვდლების გარეშე დარჩა. ამ დროიდან ქართველ კათოლიკეთა ისტორიაში დაიწყო ახალი პერიოდი: კათოლიკობისათვის - ქართველობისათვის ბრძოლის პერიოდი (თავის დროზე ქართველებმა კათოლიკობის მიღებით შეინარჩუნეს ენა, მამული, სარწმუნოება, ეროვნება, გადარჩნენ ფიზიკურად). რომსა და რუსეთს შორის დადებული ხელშეკრულებით საქართველოს ყველა კათოლიკე, როგორც ლათინური, ისე სომხური წესის, ტირასპოლის ახალი ეპარხიის გამგეობას დაუქვემდებარდა. სომეხმა კათოლიკეებმა მიზნად დაისახეს დაპატრონებოდნენ საქართველოში არსებულ „ლათინურ“ ეკლესიებსა და მათ ქონებას. სამწუხაროდ, ქართველი სამღვდელოება ვერ აღმოჩნდა მოწოდების სიმალდეზე. მათი ერთი ნაწილი, პავლე შაჰყულიანის მეთაურობით, მთავრობის ორიენტაციას მიემხრო იმისათვის, რომ რუსეთის მეფის ხელისუფლებისაგან მიეღო ეპისკოპოსის თანამდებობა – „უკახის ძალით აუკრძალეს ქართველ მორწმუნეებს ქართულ ენაზედ ლოცვა-ვედრება“. შესაბამისად, ქართველი კათოლიკე მრევლი გადაგვარების – გასომხების რეალური საფრთხის წინაშე აღმოჩნდა. სამღვდელოების მეორე ნაწილი – პეტრე ხარისჭირაშვილის მეთაურობით და თვით მრევლი ეროვნულ პოზიციებზე დარჩა და ყველანაირად ცდილობდა წინააღმდეგობა გაეწიათ მოწინააღმდეგისათვის. მან გადაწყვიტა დაეარსებინა ქართული ძმობა, რომელიც ქვეყანას მოუმზადებდა ახალ პატრიოტულ ძალებს და ფეხზე დააყენებდა მას (პ. ბაღიძის სააკაშვილისადმი მოხსენება). თუმცა მას ამ მიზნის სამშობლოში განხორციელების საშუალება არ მიეცა. ამიტომ, იგი ოსმალეთში გადავიდა 1857 წელს. დიდი წვალების შემდეგ მიაღწია იმას, რომის პაპის პიო IX-ის წარმომადგენლის – მთავარეპისკოპოსის ბრუნონის დახმარებით 1859 წელს მიიღო

მკვიდრი სამსახური მოწალები დათა მონასტერში. ასევე, სტამბოლში ქართველ კათოლიკეთა კონგრეგაციის შექმნის ნება ქართული ენითა და ტიპიკონით. იმავე წელს მამა პეტრემ ცნობილი მეცენატის იაკობ ზუბალაშვილის ფინანსური დახმარებით სტამბოლის გარეუბანში – ფერიქოვში შეიძინა მიწის მორბილი ნაკვეთი, სადაც 1861 წელს ააშენა წმინდა მარიამ ღვთისმშობლის ეკლესია (სიორიძე, 2002:19). უნდა აღინიშნოს, რომ ფერიქვეის ძმობამ იურიდიული ძალმოსილება მიიღო 1861 წელს. აღსანიშნავია ისიც, რომ პეტრე ხარისტირაშვილის მზრუნველობით ფერიქოში მამათა სავანის ახლოს დაარსებული იქნა დედათა მონასტერი. მისი იურიდიული არსებობა საეკლესიოდ აღიარებული იქნა 1871 წლის 9 მკათათვეს (ს.ქ.კ.ს.მ., 2009). სავანეს მფარველობას უწევდა სტამბოლში არსებული საფრანგეთის საელჩო, რადგან ქართველი კათოლიკეები ფრანგული ტიპიკონით სარგებლობდნენ.

როდესაც პეტრე ხარისტირაშვილი საზღვარგარეთ გაემგზავრა, მხოლოდ ერთადერთი მოწაფე – ალფონს ხითარიშვილი წაიყვანა. შემდეგ მათ შეუერთდნენ სხვა ახალციხელი მოწაფენიც: ნებიერიძე, ივანე გვარამაძე და სტეფანე გიორგიძე. (გაზუთი „იმერეთი“, 1914: №101) „ივანე გვარამაძე და მოხსენიებული პირები იმავდროულად იყვნენ მონასტრის პირველი მღვდლები. ამასთანავე, ისინი იყვნენ ადამიანები, რომლებიც მხარში ედგნენ თავიანთ წინამძღვარს და მოიპოვებდნენ სახსრებს პატარა ეკლესიისა და მცირე საცხოვრებლის ასაშენებლად. მოგვიანებით სავანის წინამძღვარი პიო ბალიძე სანდრო სააკაშვილისადმი გაგზავნილ მოხსენებაში წერდა: „მამა პეტრე იმთავითვე თავმდაბალი იყო, რო არ თავილობდა მათხოვრობას. ღმერთმაც აკურთხა მისი კეთილი განზრახვა. მალე ნაჩუქარ მიწაზე პატარა ეკლესია გაიშენა, მას გვერდით მიადგა მცირე საცხოვრებელი ბინა. მოდით მოვისმინოთ მისი ნათქვამი: „დილით სათხოვრათ გავდიოდი, საღამოთი მუშებს გავსწორებოდი.“ აი, რა წვალებით ჩვენმა მოძღვარმა მოახერხა საკუთარი ბინის შექმნა, რომელმაც წელში გამართა“ (ს.ქ.კ.ს.მ., 2009). ივანე გვარამაძე, მასწავლებლის მსგავსად, დილიდან საღამომდე სტამბოლის ქუჩებში, გულზე დაკიდებული წარწერით – „დამეხმარე“, მათხოვრობდა და მოიძვედა ეკლესიის ასაშენებელ სახსარს. ივანე გვარამაძეს მალე მოუწია კონსტანტინეპოლის დატოვება. ვფიქრობთ, ეს შემთხვევით არ უნდა მომხდარიყო. თუ გავითვალისწინებთ სამშობლოში

დაბრუნების შემდგომ მის აქტიურ საზოგადოებრივ მოღვაწეობას და სავანესთან თანამშრომლობას, ადვილად საფიქრებელია, რომ მისი მშობლიურ კუთხეში დაბრუნება მამა პეტრესთან შეთანხმებითა და წინასწარ განჭვრეტით უნდა მომხდარიყო. თუმცა, არის მოსაზრებაც, რომ მამა ივანე გვარამაძე უსახსრობის გამო დაბრუნდა სამშობლოში. ეს არასწორად მიგვაჩნია, რამდენადაც სავანეში მყოფი ქართველი მამები ერთნაირად განიცდიდნენ დიდ უსახსრობას და ფუფუნებაში მათ არ უცხოვრიათ. ამასთანავე, მისი ცხოვრება-მოღვაწეობა უტყუარი დასტურია იმისა, რომ იგი არ იყო ფუფუნების მოყვარე. მას მთელი ცხოვრება სიდუხჭირეში ყოფნა მოუწია. ამაზე პირდაპირ მიუთითა მისმა პირველმა ბიოგრაფმა ზაქარია ჭიჭინაძემ. იგი გაცხადებული დარჩა იმ სიდატაკის ნახვით, რაშიც ივანე გვარამაძეს უხდებოდა ცხოვრება სოფელ ხიზაბავრაში. და მაშინ, როდესაც ინგლისელმა მოგზაურმა პრაისმა მას თავის მინიატურულ წიგნში 100 000 სტერლინგი შესთავაზა, კატეგორიული უარი უთხრა.

ივანე გვარამაძის მემკვიდრეობის გაცნობა საშუალებას გვაძლევს დავინახოთ, რომ სწორედ სტამბოლიდან დაბრუნების შემდეგ, ერთგვარად გარკვეული იდეითა და გეგმით შემზადებულმა, დაიწყო აქტიური საზოგადოებრივი მოღვაწეობა და თავის გარშემო შემოიკრიბა ყველა ეროვნული მუხტის მქონე პირი – განურჩევლად რწმენისა და სოციალური მდგომარეობისა. მას თანამედროვენი მესხ განმანათლებლად მოიხსენიებენ. მესხური განმანათლებლობის მისიას ამ კუთხეში მცხოვრები სარწმუნოებრივად გათიშული ქართველი მოსახლეობის ეროვნული გადაგვარების თავიდან აცილება, მათი კულტურული დაწინაურება, განათლების გავრცელება და ეროვნული წეს-ჩვეულებებისა და ტრადიციების შენარჩუნება-დაცვა წარმოადგენდა.

ამრიგად, ქართველ კათოლიკეთათვის ქართველობის შესანარჩუნებლად იღვწოდა ორი კერა: სტამბოლში მამა პეტრე ხარიჭირაშვილის სავანე და სამცხე-ჯავახეთში ივანე გვარამაძის გარშემო შემოკრებილი ეროვნული ძალები. მოძიებული მასალებიდან ნათლად ჩანს, რომ ამ ორ კერას შორის იყო ურთიერთთანამშრომლობა. ივანე გვარამაძის მიმართ უდიდესი სიყვარული და პატივისცემა ჰქონდათ სავანეში მოღვაწეთ, რაც გამომწვეული იყო მისი პიროვნებითა და საზოგადოებრივი მოღვაწეობით. სავანეში მისი მრავალი მოწაფე მოღვაწეობდა.

ამასთანავე, თვითონვე იყო მამა პეტრე ხარისჭირაშვილის მოწაფე და საგანის ძმობის ერთ-ერთი პირველი წევრი. გარდა ურთიერთ პიროვნული პატივისცემისა მათ ერთი მიზანი აერთიანებდათ.

ივანე გვარამაძის თანამშრომლობა საგანეში მყოფ ქართველ კათოლიკე მამებთან მისი სიცოცხლის ბოლომდე გაგრძელდა. აღნიშნულს ასაბუთებს როგორც სტამბოლის ქართველ კათოლიკე მამათა საგანის არქივ-ფონდში, ასევე სამცხე-ჯავახეთის ისტორიის მუზეუმის ხელნაწერთა ფონდში დაცული მდიდარი მასალა – მიმოწერა.

როდესაც სტამბოლის საგანესთან ივანეს თანამშრომლობაზე ვსაუბრობთ, უპირველესად მხედველობაში გვაქვს ივანე გვარამაძის პეტრე ხარისჭირაშვილთან ურთიერთობა და თანამშრომლობა, რაც კარგად ჩანს მათი მიმოწერიდან. როგორც ივანე გვარამაძის არქივში, ისე სტამბოლის საგანის ფონდ-არქივში ინახება საინტერესო წერილები მათ მიერ სხვადასხვა დროს გაგზავნილი.

როგორც წერილებიდან ჩანს, პეტრე ხარისჭირაშვილი ხშირად მიმართავდა მას რომ ეთარგმნა სომხურენოვანი წიგნები. და არამარტო მიმართავდა, არამედ მაღალ შეფასებასაც აძლევდა. ერთ-ერთ წერილში პეტრე ხარისჭირაშვილი ივანე გვარამაძის მიერ სომხურიდან თარგმნილი სასულიერო ხასიათის წიგნის – „ჰოენლოის“ შესახებ სწერდა: „ძლიერ მოგვეწონა ეს თარგმანი, რადგან იმაში ვერ ვპოვეთ წინააღმდეგი ვერც სუფთა მდაბიური ქართულისა, ვერც აზრების ბნელად და ყრუდ გამოყვანა და ვერც განსხვავება აზრებისა სომხური დედნის აზრებისაგან... მე ვხედავ ამ ჰოენლოის თარგმნით რომ შენ შეგძლებია კარგად დათარგმნა“ (ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ., №2646). იმავე წერილში თხოვნით მიმართავდა, რომ მისი შეგირდებისათვის გაეკეთებინა სამი წიგნის თარგმანი. აცნობებდა, რომ მის შეგირდებს არ ესმოდათ „მათგან ფრანგულად ბრუდი და ყრუნათარგმნი“, ამიტომ, მისი თარგმნილით შეგირდებმა უნდა „შეისწავლონ კარგად სუფთა დაბიური ქართული და თხზვა კანონიერად, თვარემ უამისოდ რას არგებს მათ და ანუ მამულს მარტო ევროპული ენებით ლაპარაკი ოდეს მათ ჯერ ასარგებლებენ ვერაფერს მამულსა და თავიანთ მოძმეებს“. ე.ი. ივანე გვარამაძის მიერ თარგმნილი წიგნები კონსტანტინოპოლის ქართულ სკოლაში გამოიყენებოდა არა მარტო საგანის ხარისხიანად შესწავლისათვის, არამედ უნდა უზრუნველყო

შეგირდებში ეროვნული, პატრიოტული სულისკვეთების აღზრდა.

პეტრე ხარისჭირაშვილი ივანე გვარამაძეს ერთ-ერთ წერილში სთხოვდა: „ძმაო, უფრო კარგი შრომა ის იქმნება, რომ ამ ჩემ დასტამბულს ოციოდე წიგნს გადასწერთ და გაასწორებთ სუფთა და ცოცხალ ქართულზედ და დამიმზადებთ“. მასწავლებელი მსუბუქად საყვედურობდა ივანე გვარამაძეს, რომ აღნიშნული წიგნების დაბეჭდვამდე ვერ მოიცალა და ვერ გააწყო მისთვის ჩვეულ „სუფთა ქართულზედ და დროება გაზეთის ენაზე“, რის გამოც ე.წ. მამულას (მღვდელი იოსებ მამულაშვილი) ნათარგმნი წიგნები ცუდი ქართულის მიზეზით არ გაიყიდა. იქვე მიუთითებდა, რომ თვითონ ის, მღვდელი იოსები და ვინმე გიმნაზიადასრულებული გურული შეეცადნენ თარგმანის გასწორებას, მაგრამ ვერ შეძლეს, ამიტომ „თქვენ რჩევას გეკითხებით თუ რა საშუალებით, როგორ უნდა ვქნათ, რომ ესენი ცოცხალ ენაზედ გასწორდნენ“ (ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ., №2204).

როგორც პეტრე ხარისჭირაშვილის ერთ-ერთი წერილიდან ირკვევა, ივანე გვარამაძეს შეუსრულებია მასწავლებლის თხოვნა-დავალება: „მივიღე თქვენი გამოგზავნილი წიგნები, რომელთ თარგმანი კარგად მეჩვენა მე, იმედი მაქვს, რომ საზოგადოებასაც კარგად ეჩვენოს და გახდეს მისდა სასარგებლო და არა საკრიტიკო“ (ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ., №2645), – წერდა კონსტანტინეპოლიდან პ. ხარისჭირაშვილი და იმავე წერილში აცნობებდა, რომ უგზავნიდა 5 სომხურ წიგნს სათარგმნელად.

მოძიებული მასალებიდან ირკვევა, რომ ივანე გვარამაძეს სისტემატიურად უხდებოდა ფრანგული და სომხური ლიტერატურის თარგმნა. ცნობილია ისიც, რომ მან თურქულ ენაზე თარგმნა ლოცვა „თაყვანსა გცემ“. აღსანიშნავია ისიც, რომ ქართულ კათოლიკურ ეკლესიებში ქართული ენის აკრძალვის შემდეგ ივანე გვარამაძე პროტესტის ნიშნად წირვა-ლოცვას თურქულ ენაზე წარმართავდა გარკვეული დროის განმავლობაში (ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ., №3065).

ერთ-ერთ წერილში მამა პეტრე მიუთითებდა, რომ უნდა გაზრდილიყო ქართველი მღვდლების რიცხვი ახალციხის მხარეში, რომელთაც მოამზადებდა სავანეში.

ეს ყოველივე იმაზედ მეტყველებს, რომ ივანე გვარამაძე თანამშრომლობდა და მჭიდრო კავშირში იყო კონსტანტინეპოლის ქართველ კათოლიკეთა სავანესთან, რომელიც საზღვარგარეთ ჩამოყალიბდა ერთ-ერთ ძლიერ ეროვნულ კერად,

რომლის მიზანს წარმოადგენდა ქართველი ხალხის გამოდვიძება-აღორძინება სარწმუნოებრივად, პოლიტიკურად და კულტურულად.

ივანე გვარამაძე თანამშრომლობდა და მიმოწერა ჰქონდა სავანეში მოღვაწე მრავალ მამულიშიელთან. მის არქივში ინახება სავანის თითქმის ყველა მოღვაწის მიერ გამოგზავნილი წერილები. მათ შორის სავანის წინამძღვრების: სტეფანე გიორგიძის, ალფონს ხითარიშვილის, ბენედიქტე ვარდიძის, ალიოზ ბათმანაშვილის წერილები. აქვეა მიხეილ თამარაშვილის, ალექსანდრე მანველიშვილის, პეტრე მერაბიშვილის, პარმქისხოვი ნინას, ანდრია წინამძღვრიშვილის, მარკოზ ხითარიშვილის წერილები და ა.შ. დასახელებულ პირთა წერილებში, გარდა პირადი საკითხებისა, საუბარია სავანის ცხოვრებაზე, მის სამომავლო გეგმებზე, საჭირობოროტო საკითხებზე, ერთობლივი გადაწყვეტილებების მიღებაზე. ყველა მათგანში ჩანს ივანე გვარამაძისადმი განსაკუთრებული სიყვარული და პატივისცემა მისი, როგორც ერთგული მამულიშვილისადმი.

სტამბოლის სავანეში მოღვაწეთა ნაწილი ივანე გვარამაძის მეგობარი იყო, ნაწილი კი მისი მოწაფენი. ამიტომ, მათთან თანამშრომლობა ბუნებრივი და გარდაუვალი იყო. ამ ურთიერთობებიდან განსაკუთრებულად საყურადღებოა მისი და მიხეილ თამარაშვილის ურთიერთობა.

სწორედ ივანე გვარამაძისადმი მიხეილ თამარაშვილის მიერ გამოგზავნილი წერილებით (მათი რიცხვი 60 ერთეულს აღემატება) გახდა შესაძლებელი მათი, მასწავლებლისა და მოსწავლის დამოკიდებულების გარკვევა. ორივე მათგანის პიროვნების სრული გააზრება, მათი მოღვაწეობის შეფასება შეუძლებელია, როგორც ეპოქის, ასევე მათი თანამშრომლობის გააზრების გარეშე. ამჟამინდელი გადასახედიდან კიდევ უფრო ნათლად იკვეთება მათი ღვაწლი თავიანთი კუთხის, სამშობლოსა და ერის წინაშე. ბედისწერამ ერთმანეთის მხარდამხარ ქართველ კათოლიკეთა დაცვა, წარსულის კვლევა და ქვეყნის წინსვლისათვის ბრძოლა დააკისრა. ამ მამულიშვილების ურთიერთობას საფუძველი XIX საუკუნის 60-იან წლებში ჩაეყარა. ორი მამულიშვილის თანამშრომლობა თითქმის მათ ერთდროულ სიკვდილამდე გაგრძელდა. ეს იყო საუკეთესო ნიმუში ორი თანამემამულის, ორი მამულიშვილის, ორი საზოგადო მოღვაწის, მასწავლებლისა და მოსწავლის თანამშრომლობისა (ამაზე აქ განსაკუთრებულ ყურადღებას

არ შევანერებთ). მოკლედ ვიტყვით მხოლოდ იმას, რომ ივანე გვარამაძე იყო ის ადამიანი, ვისგანაც სისტემატურ კონსულტაციებს, მითითებებს იღებდა მიხეილი, მას უზიარებდა შტაბეჭდვითებს მოძიებული მასალებისა თუ თავისი წიგნების შესახებ, მისი რეკომენდაციით ღებულობდა მოწაფეებს სავანეში, მისი ხელშეწყობით აგვარებდა ურთიერთობებს თავისი ოჯახის წევრებთან, სომხურენოვანი გაზეთებიდან მას ათარგმნინებდა საჭირო მასალებს. ამასთანავე, ამხნევებდა და თანაუგრძნობდა ხელისუფალთაგან აძულებულ მასწავლებლებს.

ამიტომაც იყო, რომ ივანე გვარამაძისათვის თავზარდამცემი აღმოჩნდა მიხეილის გარდაცვალების ცნობა: „მამინვე კალამი ხელიდან გამოვარდა, თავზარი დამეცა, თავბრუ დამეხვა, გამიშრა სისხლი, გულღვიძლზედ შხამგესლით აქაფებული კაემანი გარდამესხა და მეტად გამიმწარა უმისოდაც დანადგლიანებული, დაშხამული სიცოცხლე მრავალანაირის დარდნადგელითა ამ სნეულს მოხუცებულობას. ეს რაღა უბედურება იყო ჩემს თავზედ, არ მეყოფოდა ჩემი სამშობლო-მამულის უშველებელი ჯავრი, ნადგელი, რის გამოც ჩემი თავი დავიწყებული მაქვს და დღე-ღამ უნუგემოდ დავსტირი“. (ს.ჯ.ი.მ.ხ.გ., №2376)

მიხეილი ივანე გვარამაძისათვის იყო არამარტო საყვარელი მოსწავლე, არამედ ერის მოამაგე, მეცნიერი, ქართველ კათოლიკეთა დიდი ქომაგი. იგი იმის გამოც წუხდა, რომ არ ეგულებოდა მიხეილის საქმის ღირსეული გამგრძელებელი: „მუხლებს ვიტყვებ და თავში ვიცემ, რომ აღარავინ მეგულება მისი მომაგიერე, მისებრ ნამდვილი განათლებული, რომ ცოტა კიდევ ეცოცხლა, ვინ იცის რომის და ევროპის საწიგნებში რამდენს დიდ სასარგებლო ისტორიული ცნობით როგორ გაგვამდიდრებდა და გაგვიმაგრებდა წელ-ზურგსა“.

ივანე გვარამაძის გოდება სამართლიანი იყო. მიხეილმა დიდი ამაგი დასდო სამშობლოს და განსაკუთრებით ქართველ კათოლიკეებს. ევროპის არქივებში მოძიებული მასალებით მეცნიერულად დაასაბუთა ქართველი კათოლიკე მრევლის რეალური არსებობა საქართველოში, რითაც საკადრისი პასუხი გასცა ცილისმწამებლებს.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ამ ორი მამულიშვილის მოღვაწეობის უპირველესი შედეგი ის იყო, რომ მათ სამხრეთ საქართველოს ქართულ მოსახლეობაში გაადვილეს

მიძინებული ეროვნული თვითშეგნება და ამით თავიდან აიცილეს გადაგვარების რეალური საფრთხე.

როგორც მოძიებული მასალებიდან ჩანს, ივანე გვარამაძის თანამშრომლობა სტამბოლის საგანესთან იმითაც გამოიხატებოდა, რომ იგი უწევდა საჭირო რეკომენდაციას იმ მოსწავლეებს, რომელთაც საგანეში სურდათ განათლების მიღება. ასეთ ადამიანად მოიაზრება მისი ერთ-ერთი საუკეთესო მოწაფე და შემდგომში სტამბოლის მამათა საგანის წინამძღვარი (1922-1937წწ.) – ალიოზ (შო) ბათმანაშვილი. ერთ-ერთ წერილში ალიოზი მასწავლებელს სწერდა: „მადლობას გიძღვნი იმისათვის, რომ ჩემი აქ გამოგზავნა ინებეთ (ს.ჯ.ი.მ.ფ., №2695). საერთოდ კი მისი წერილები ასეთი მინაწერით მთავრდება: „თქვენი უღირსი მოწაფე ალიოზ ბათმანაშვილი“ (ს.ჯ.ი.მ.ფ., №2663). „დიდის კდემით თავს დაგიკრავთ მე ალიოზ გრიგორის ძე ბათმანაშვილი, თქვენი ძველი მოწაფე კონსტანტინეპოლით ახალციხეს,“ „თქვენგან გამოგზავნილი ალიოზ ბათმანაშვილი“ (ს.ჯ.ი.მ.ფ., №2664) და ა.შ.

როგორც მისი დღიურებიდან და მიმოწერებიდან ჩანს, იგი აქტიურად იყო ჩაბმული საგანის ცხოვრებაში. მას სამშობლოშივე ჰყავდა თავისი იდეალი. ეს იყო მისი პირველი მასწავლებელი და ყველასათვის საპატივსაცემო პირი – ივანე გვარამაძე. თავისი მასწავლებლისადმი განსაკუთრებულ დამოკიდებულებას ალიოზი მისადმი გაგზავნილ თითქმის ყველა წერილში ამჟღავნებდა. 1907 წელს იგი სწერდა (ს.ქ.კ.ს.მ., 2009): „თქვენი ბიოგრაფია წავიკითხე ზაქარია ჭიჭინაძისაგან შედგენილი. ძალიან მომეწონა აღწერილი ცხოვრება. იგი მიმიღია გეგმად ჩემის მოქმედებისა. ღვთის სიტყვებთან ერთად მამულის სიყვარულს ვუქადაგებ ჩემს მოსავლელ მრევლს, თუ ღმერთმა ინება ჩემი მღვდლად მოწოდება... თქვენი ნაწერები დია მომწონს. ზაქარია ჭიჭინაძეში წავიკითხე რომ აგისხნიათ 13000 ახალი სიტყვები, არ ვიცი თუ სადმე დაგიბეჭდიათ ესენი. თქვენზედ გამიგონია, რომ კონსტანტინეპოლში ყოფნისას სულხან-საბა ორბელიანის ლექსიკონი ზეპირად გისწავლიათ... აგრეთვე ძალიან მომწონს თქვენი მოღვაწეობა მწიგნობრობაში და გარდაწვევტილი მაქვს ამაშიც თქვენ მოგბაძოთ. თქვენსავით დიდის ყურადღებით შევაგროვებ ჩვენი ძველი ცხოვრების ნაშთს. არ გეგონოთ რომ ეს მხოლოდ ჭაბუკობის აღტაცება იყოს. ეს შრომა კიდევ დაწვებული მაქვს. ჩვენი მონასტრის ბიბლიოთეკაში უყურადღებოდ მიყრილნი იყვნენ რამდენიმე

ხელნაწერები, მდილთაგან შექმულნი და ნოტიობისაგან დაზიანებულნი. ესენი შევაგროვე და სულ გავჩხრიკე. ჯერ-ჯერობით 10 ხელნაწერი მაქვს ხელში. ამათგან ოთხზე თქვენი ხელი აწერია.“

ალიოზ ბათმანაშვილის წერილებიდან და ჩანაწერებიდან ნათლად ჩანს, რომ მას თავისი მასწავლებლის მიმართ მამაშვილური სიყვარული ჰქონდა. „ახ რა კარგი იქნებოდა, რომ ხანდისხან ჰაერის გამოსაცვლელად აქეთკენაც გამოივლიდეთ, ძალიან სასიამოვნოდ დაგვრჩება ჩვენ ყველა მოსწავლე ქართველებს“ (ს.ჯ.ი.მ.ფ., №2695), – წერდა იგი. მის შემოქმედებას დანატრებული სურვილს გამოსთქვამდა, რომ ივანე გვარამაძეს თავისი ხელნაწერები შეეწირა სავანისათვის, რომელსაც სიამოვნებით განათავსებდნენ „ევროპულს გემოზედ აშენებულ სახლში“.

სავანეში მყოფ პირებს ივანე გვარამაძე ეიმედებოდათ და თუ რაიმე საქმის მოგვარება სჭირდებოდათ სამშობლოში, მას სთხოვდნენ. გამონაკლისს არც ალიოზ ბათმანაშვილი წარმოადგენდა. იგი თავის განცდებს, შეხედულებებს მას უზიარებდა, დახმარებასაც მას სთხოვდა: „იღვევ ორი წიგნი გვაკლია: ქართული ლიტერატურა და ქართული ლექსიკონები. ამისთვის გთხოვთ ეს ორი წიგნი მიშოვნოთ. გამოძიროჩეთ ერთი კარგი ლექსიკონი“ (ს.ქ.კ.მ.ს.მ., 2009). მისივე წერილებიდან ირკვევა, რომ სავანეში დიდი ყურადღება ექცეოდა მოზარდების ეროვნულ-პატრიოტული სულისკვეთებით აღზრდას. მათი სახით ამზადებდნენ ქართველი ხალხის ინტერესების დამცველ მღვდლებს. ერთ-ერთ წერილში იგი ივანე გვარამაძეს სწერდა: „წმინდა ალიოზის სემინარიაში ბევრი სომხები არიან. დაგვცინიან მესროფმა თქვენი ანბანი გამოიგონაო. ჩვენ მიუღერისა და ჯანაშვილის ნაწერებით დავუმტკიცეთ, რომ მართალი არ არის მათი სიტყვა“ (ს.ქ.კ.მ.ს.მ., 2009).

სავანეში სასწავლებლად გაგზავნილი მოზარდების პატრიოტული სულისკვეთებით აღზრდის საქმეს თავის მცდელობას არ აკლებდა ივანე გვარამაძეც. უპირველესად იგი სავანეში მოღვაწეთ ერთობისაკენ მოუწოდებდა: „თქვენს წერილში ერთობაზე გვიქადაგეთ. ძალიან კარგა მოიფიქრეთ მაგაზე ლაპარაკი. მოგეხსენებათ ქართველების დამლუპკველი სენი შეუერთებლობა ყოფილა და ახლაც იგი ძვაღრბილში გაგვჯდომია. ჩვენმა მაესტრომ შესაფერად შეისწავლა საქართველოს ისტორია და მითხრა: დია ბრწყინვალე ისტორია

გაქონან, დიდებული მაგრამ ერთობა არ გქონიათ. ამით წაგინდათ საქმეო. ვკ. რაც გინდა შეერთებულნი იყვნენ ქართველები, სხვებთან შედარებით მათი ერთობა განხეთქილებას ემსგავსება და ამ მხრივ დარიგება მუდამ ესმოდეთ ცუდი არ იქნება“ (ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ., №2663).

ალიოზ ბათმანაშვილი დეტალურად მოახსენებდა თავის მასწავლებელს სავანეში მომხდარ ამბებს. გარკვეულ საკითხებზე სთხოვდა კომენტარსა და რჩევა-დარიგებას. ქართული ეკლესიის ავტოკეფალია იყო ერთ-ერთი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი საკითხი ქართველი ხალხისათვის. იგი ივანე გვარამაძეს სწერდა: „ქართველთა ეკლესიის ავტოკეფალობაზე რომ ცნობები გადმოგვეცით, ყველას წაუგუიოთხე, ყველანი სმენად გადაქცეულიყვნენ. ვისურვებთ შეგვატყობინო თუ როგორ მიდის ავტოკეფალობის საქმე“ (ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ., №2663).

ალიოზ ბათმანაშვილის ივანე გვარამაძისადმი განსაკუთრებული პატივისცემა და სიყვარული იგრძნობა მის მიმართ წარმოთქმულ თითოეულ ფრაზაში. ამიტომაც იყო, რომ ივანე გვარამაძის გარდაცვალების ცნობა თავზარდამცეში აღმოჩნდა ქართველი საზოგადოებისათვის. რადგან როგორც პეტრე ტატალაშვილი იტყვოდა: ივანე გვარამაძეს ეგოდენი ღვაწლი მიუძღვის მთელი ქართველი ეროვნებისა და მეტადრე კათოლიკობის წინაშე. ამიტომაც იყო, რომ 1912 წლის 11 მკათათვეს ფერიქიის ეკლესიაში მისი სულის მოსახსენიებელი პანაშვილი გადაიხადეს, სადაც ვრცელი სიტყვა მისი მოღვაწეობის შესახებ წარმოსთქვა პადრე შიო ბათმანაშვილმა (ს.ქ.კ.მ.ს.მ., 2009).

ალიოზ ბათმანაშვილმა სამძიმრის წერილი გამოუგზავნა მის შვილებს: „მამი თქვენის მღ. ივანე გვარამაძის სიკვდილმა დიდათ დაგვადონა. ფასდაუდებელ მამათქვენს მარტო თქვენ როდი მისტირით, არამედ ბევრი სხვანიც მოიპოვებიან და მეც აქაურ ბერ-მონაზვნებითურთ მონაწილეობას ვიღებთ თქვენს სამართლიან მწუხარებაში“.

ივანე გვარამაძისადმი ალიოზ ბათმანაშვილის მიერ გაგზავნილ წერილებში ასახულ ინფორმაციაში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანია მასალები სავანის წინამძღვრის აღფონს ხითარიშვილის შესახებ. აღნიშნულ მასალებში ჩანს მისი თვალით დანახული წინამძღვარი, მისი ცხოვრება-მოღვაწეობა და სულისკვეთება. „მაისის 24-ს ფერიკვევის ჩვენს მონასტერში პროჩესიონი იყო. აღფონსმა იქადაგა. ხალხის სიმრავლეზე რაღა ვთქვა: ჩვენი პატარა საყდარი გადაჭედელი იყო და გარეთაც

ორი ყანა სულ დაფარული. ვროპელებს, თათრებს, სომხებს, ყველა თესლებს თავი აქ მოეყარათ კონსტანტინეპოლში, რასაც დიდის სიამოვნებით დაესწრნენ. თითქმის ყველანი ახალციხის მაზრიდან არიან მაგრამ სახე სულ გამოსცვლიათ, ასე რომ მათი ქართველობა მარტო ენით გავიცანი“ (ს.ქ.კ.მ.ს.მ., 2009), – წერდა იგი 1903 წელს.

ალიოზ ბათმანაშვილი ივანე გვარამაძეს 1907 წელს გაგზავნილ წერილში სწერდა: „ჩვენი წინანდელი უფროსი პადრე ალფონსი, ღირსად სახსენებელი, გვეუბნებოდა: ამდენი ხანია მონასტერი არსებობს და ერთი მცირედი დახმარება საქართველოს შვილისგან არ მოსვლია და განა მონასტერი ჩვენთვის არის თუ საქართველოს შვილებისთვის. მე თუ პირადად მონასტერში შევიღვივარ ეს მხოლოდ მამულის გარდამეტებული სიყვარულით არის, თვარემ ქვეყანაში ცხოვრებისა არ მეშინია. თუ საქმე გაჭირდა, ზურგით ბარგს ვატარებდი და ლუკმაპურს მოვიშოვნიდი“ (ს.ქ.კ.მ.ს.მ., 2009).

ალიოზ ბათმანაშვილი ამ წერილით ქართველ საზოგადოებას შეახსენებდა სტამბოლში არსებული ქართული სავანის მნიშვნელობას საქართველოსათვის. ამასთანავე სავანეში მოღვაწე პირების თავგანწირვას ქვეყნისათვის. იმ ადამიანებს, რომლებმაც სრულიად ბავშვებმა უარი თქვეს საკუთარ მე-ზე და ქვეყნის სამსახურში ჩადგნენ. მათი უმრავლესობა უცხოეთის ცის ქვეშ ცხოვრობდა ისე, რომ არც კი ღირსებიათ სამშობლოს ხილვა და მშობლიური მიწის გულზე დაყრა.

ეგვენიო დ'ალექსიო დ'ალესიო წიგნში „ქართველები კონსტანტინეპოლში“ მიუკერძოებლად ახასიათებს ქართველ მამათა სავანეს: „ეს საზოგადოება დასაბამიდან დღემდის თავისი არსებობით უცხოეთში, ცოცხალი პროტესტის ნიშანი იყო რუსეთის მიერ საქართველოს დაპყრობის წინააღმდეგ. ნახევარი საუკუნის განმავლობაში, თუმცა ამ სავანის მამანი მოკლებულნი იყვნენ საქართველოს ხალხის კულტურულ ცხოვრებას, მაინც ეს სავანე აქ უცხოეთში ეროვნულ კერად გარდაქმნეს, სადაც მუდამ არა მარტო მრავალ ქართველ ახალგაზრდობამ შეაფარა თავი, არამედ მრავალ პოლიტიკურ მოღვაწეებსაც კი, განურჩევლად სარწმუნეობისა და მისწრაფებისა. ამავე საზოგადოების წყალობით, ვატიკანი და საფრანგეთის მთავრობა მარადის ეცნობოდნენ საქართველოს და ქართველების ისტორიას და თანამედროვე მათ პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, კულტურულ და რელიგიურ მდგომარეობას“ (დ'ალესიო 1921).

ივანე გვარამაძე ერთი იმ ქართველთაგანი იყო, რომელმაც კარგად იცოდა საგანისა და იქ მყოფთა მოღვაწეობის მნიშვნელობა საქართველოსათვის. თვითონ სიცოცხლის ბოლომდე ერთგულად ედგა მხარში მათ და რამდენადაც შეეძლო, უმსუბუქებდა უსამშობლოდ ცხოვრების მძიმე ტვირთს. ასეთი დამოკიდებულებითა და საერთოდ მრავალმხრივი მოღვაწეობით იგი გულწრფელად შეიყვარეს თანამედროვეებმა. სწორედ ამიტომ, მისი დაღუპვის ცნობა (1912წ. 24 მაისი) მტკივნეული აღმოჩნდა ქართველი ერისათვის. „სახალხო გაზეთში“ დაბეჭდილ ნეკროლოგში ვკითხულობთ: „მამა ივანე გვარამაძე თითოთ საჩვენებელი მაგალითი იყო იმისა, თუ რაში უნდა გამოიხატებოდეს ნამდვილი დანიშნულება ქრისტეს უკვდავ მცნებათა მქადაგებლისა... საქართველოს ისტორიის ზედმიწევნით მცოდნე, უტყუარის საბუთებით აღჭურვილი, ის ცოცხალი სიტყვა-ქადაგებით, თუ მწერლობით შედგრად და თავგამოდებით იცავდა ერთხელვე გარკვეულ ეროვნულ იდეას“ (გაზეთი „სახალხო გაზეთი“, 1912: №609).

გამოყენებული ლიტერატურა:

- ს.ქ.კ.მ. 2009 – სტამბოლის ქართველ კათოლიკე მამათა საგანის მასალები, შ. ვარდიძე, „წერილი სტამბოლიდან“, 1930.
- ს.ქ.კ.მ. 2009 – სტამბოლის ქართველ კათოლიკე მამათა საგანის მასალები, პიო ბალიძის წერილი სანდრო სააკაშვილისადმი, 1949.
- ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ. №2646 – პეტრე ხარისჭირაშვილის წერილი ივანე გვარამაძისადმი.
- ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ. №2204 – პეტრე ხარისჭირაშვილის წერილი ივანე გვარამაძისადმი.
- ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ. №2645 – პეტრე ხარისჭირაშვილის წერილი ივანე გვარამაძისადმი.
- ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ. №3065 – ილია მაისურაძე, მესხეთ-ჯავახეთის მოღვაწე.
- ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ. №2376 – ივანე გვარამაძე, სიტყვა თქმული მიხეილ თამარაშვილის გარდაცვალებაზე, 1911.
- ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ. №2695 – ალიოზ ბათმანაშვილის წერილი ივანე გვარამაძისადმი.
- ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ. №2663 – ალიოზ ბათმანაშვილის წერილი ივანე გვარამაძისადმი.

ს.ჯ.ი.მ.ს.ფ. №2664 – ალიოზ ბათმანაშვილის წერილი ივანე გვარამაძისადმი. ს.ქ.კ.ს.მ. 2009 – სტამბოლის ქართველ კათოლიკე მამათა საგანის მასალები, ალიოზ ბათმანაშვილის დღიური.

ს.ჯ.ი.მ.ს.ფ. №2695 – ალიოზ ბათმანაშვილის წერილი ივანე გვარამაძისადმი.

ს.ქ.კ.მ.ს.მ. 2009 – ალიოზ ბათმანაშვილის წერილი ივანე გვარამაძისადმი.

ს.ქ.კ.მ.ს.მ. 2009 – ალიოზ ბათმანაშვილის წერილი ივანე გვარამაძისადმი.

ს.ჯ.ი.მ.ს.ფ. №2663 – ალიოზ ბათმანაშვილის წერილი ივანე გვარამაძისადმი. ს.ქ.კ.მ.ს.მ. 2009 – ალიოზ ბათმანაშვილის წერილი მიხეილ თამარაშვილისადმი.

ს.ქ.კ.მ.ს.მ. 2009 – ალიოზ ბათმანაშვილის წერილი რედაქტორისადმი.

დ'ალესიო 1921 – ევგენიო დ'ალეჯიო დ'ალესიო, „ქართველები კონსტანტინეპოლში“, 1921.

სიორიძე, 2002 – მ. სიორიძე, კონსტანტინეპოლის ქართველ კათოლიკეთა საგანე საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლაში, თბ., 2002.

გაზეთი „სახალხო გაზეთი“, №609, 1912.

გაზეთი „იმერეთი“, №101, 1914.

**IVANE GVARAMADZE'S COLLABORATION WITH
GEORGIAN CLOISTER OF ISTANBUL**

(the 100th anniversary)

Summary

Ivane Gvaramadze collaborated with Petre Kharischirashvili and the Cloister established by him in Istanbul. He was Petre Kharischirashvili's one of the first students and participants in establishing the Cloister in Istanbul.

After returning from Istanbul Ivane Gvaramadze, provided with certain ideas and plans, began an active social life and gathered all the patriots around him. The strongest hotbed of Meskhetian Enlightenment was established under his leadership in Samtskhe – Javakheti in XIX c.

Ivane Gvaramadze was the very man, who systematically gave an advice and instructions to the residents of Cloister. They used to share their impressions with him, took students to Cloister by his recommendations and regulated their relations with their family members. Ivane Gvaramadze translated necessary materials from Armenian newspapers. Ivane Gvaramadze knew the importance of Cloister very well and its residents' activities for Georgia. He was a hope of inhabitants of the Cloister and if they needed to regulate some affairs in their homeland they asked him to do it. He often translated French and Armenian texts books by the request of Peter Kharischirashvili. Later the books were used at Georgian schools to study the subject well As it is seen from his letters, he was actively involved in the life of Cloister, he worked out plans for the future and made joint decisions on all important issues.